

en djup urgröpning. 15 **k** är ej stunget. I 21 **p** utgår bst från övre ramlinjen; nedre delen av bst har förlorats. Runföljden 22—28 står i den del av slingan, som finnes på fragmentets mittparti. Före 22 **a** finnas nu inga spår av runor. I 24 **t** äro bst ojämna och grunda; detta gäller särskilt den högra bst, men även den förefaller att vara säker. Av 26 **s** återstår endast övre hälften; runan, som står på ett ojämnt ställe, har haft formen **ſ**. 27 **i** är ej stunget. Efter 28 **n** finnes inom bandet en grund skåra med oskarpa kanter; denna skåra är säkerligen en skada i ristningsytan.

Ingvarr är ett i uppländska runinskrifter välkänt mansnamn.

Den nyfunna ristningen är icke särskilt skickligt huggen. Den kan knappast attribueras till någon känd runristare.

1069. Berga, Åkerby sn.

Pl. 85, 86.

Litteratur: B 495, L 165, D 1: 208. J. Bureus, *Monumenta Sveo-Gothica Haftenus Exsculpta* (1624) n:r 20 (3 uppl. 1664 n:r 23), Fa 6 s. 75 n:r 149 (Bureus' egen uppteckning), Fa 10: 2 bl. 26, Fa 5 n:r 485, Fa 1 s. 104, Fa 13 s. 119, Fa 14 s. 120; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 37; P. Dijkman, *Historiske Anmärkningar* (1723), s. 81 f.; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 165; R. Dybeck, *Reseberättelse för år 1863* (ATA); M. Stolpe, *Några ord till upplysning om bladet »Upsala»* (1869), s. 67; UFT h. 5 (1876), s. 78; S. B. F. Jansson, *Runinskriftsinventering i Uppsala län 1942* (ATA).

Äldre avbildningar: J. Bureus, träsnitt (i *Monumenta Sveo-Gothica* 1624 och 1664, Fa 10: 1 n:r 20, Fa 5); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* 2 och B 495); Dybeck, teckning (D 1: 208).

Runstenen står i norra kanten av landsvägen Åkerby kyrka—Jumkils kyrka, 35 m. NÖ om prästgårdens nordöstra gavel, 7 m. V om avtagsvägen till Söderby. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala» samt på Ekonomiska kartbladet »Jumkil» (1952).

Enligt Bureus stod stenen »Widh Åkerby Prestegård Bergha» (Fa 6).¹ Peringskiöld lämnar i *Monumenta* följande utförliga beskrivning: »Wij wända nu vår reesa til Bärge i Åkerby Sochn, hwarest Prästegården är belägen, tillijka med en Skatte och en frälse bondegård; på Giärdet hafwa vårt fäderneslands² forna inbyggjare, sine förfäder och anhörige döda til ähra och åminnelse, effter hedniska tjdens sätt och maner, upkastat åthskillige små, men Sex stycken stora ättehögar, liggandes gent emot Löfsbron, där wij allareda på Engeby ägor beskådat en Runsten [= U 916]. Här på giärdet straxt wid bemelte ättehögar finnes ochså en wacker Runsten af fyra alnars högd, uthi en spitzig form uthuggen». På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes anteckningen »Bärge i Åkerby Sochn» (B 495: »Bärge»; L 165: »Berge»). — Celsius, som undersökte stenen den »28 Aug. lörd. 1725», beskriver stenens plats på följande sätt: »Åkerby Sⁿ uthi Bärge gärdet mitt emot Bärge Granlund, uthi Runstens åkrarna ett litet st. ifrån Prästgården.» I sin reseberättelse för år 1863 skriver Dybeck: »Af Åkerbyhögarne äro de vid Berga talrikast. Runstenarna vid Sylta, Krogstad och Berga äro qvar, den sistnämnda nyligen åter rest». I *Sveriges runurkunder* anges platsen sålunda: »Runstenen står norr om och invid Berga, utmed Jumkilsvägen, men lærer förr haft annan plats.» I beskrivningen till Geologiska kartbladet »Upsala» omtalas, att en »rätt stor» runsten står »vid prestgården i landsvägskanten».

På 1600-talet har stenen av Peringskiölds beskrivning att döma stått i närheten av det grav-

¹ Bureus, vilkens far var kyrkoherde i Åkerby, har säkerligen redan som barn sett denna på fädernhemmets ägor resta runsten.

² Ändrat från *våra forna förfäder*.

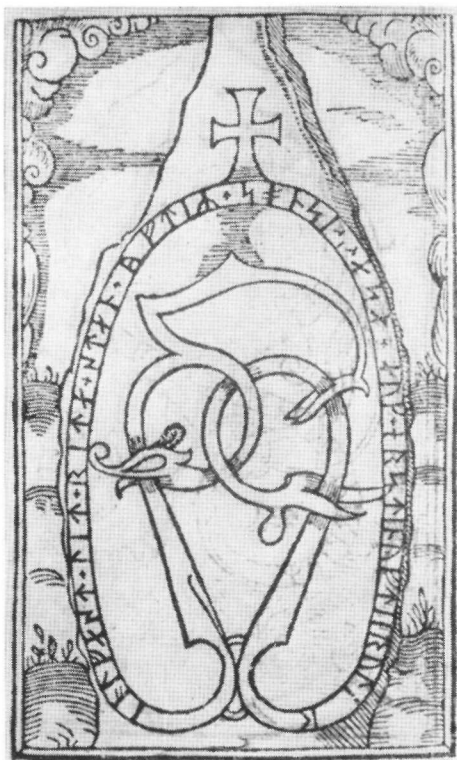

Fig. 303. U 1069. Berga, Åkerby sn. Efter träsnitt av Bureus i Monumenta Sveo-Gothica 1624.

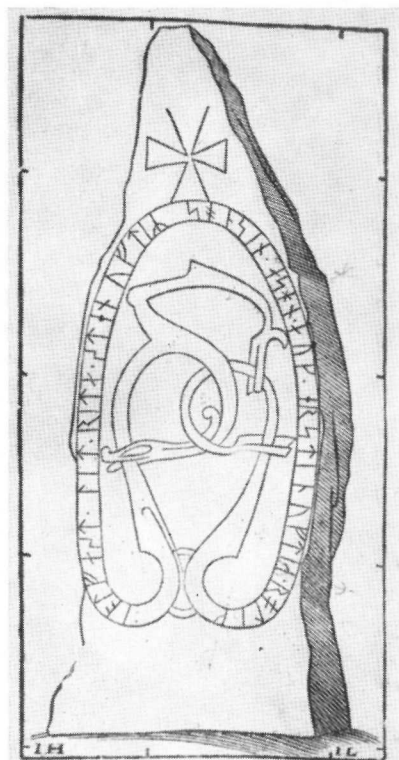

Fig. 304. U 1069. Berga, Åkerby sn. Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 495).

fält, som ligger omkring 500 m. SV om Berga, omedelbart N och NÖ om den bro, »Löpsbron», som leder över Jumkilsån; se fig. 300. Detta var säkerligen runstenens ursprungliga plats.¹

Rödaktig granit. Höjd 1,99 m., bredd 0,79 m. Ristningen är flerstädes grund. Linjerna äro genomgående smala.

Inskrift:

iolfast + lit + rita + sten + yftir + son sin + asa + auk + ersten + yftir rulur

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Igulfast[r] let retta stein æftir sun sinn Asa ok Ærnsteinn æftir...

»Igulfast lät resa stenen efter sin son Åse och Ärnsten efter...»

¹ Petter Dijkman återger inskriften (efter Bureus' *Monumenta Sveo-Gothica*, 3 uppl. 1664) i *Historiske Anmärkningar* (1723) med följande kommentar: »Såsom det intet nämnes uti Sal. Prof. Verelii arbete, wid hwad by i Soknen eller på hwad ställe denne Steen står, så kommer jag til berätta, förr än jag talar om denne Steens omständighet, at den 11 Nov. 1710 opränsade jag en Runsteen uti Börje Sokn på Ängbys Äng, neder mot een Åå, och broon der öfver som kallas Låfsbroon, hwilken skiljer Börje- och Åkerby Soknar, och om denne Steen är den samma, så får man läsa min Anmärkning der på uti Börje Sokn.» Den runsten som Dijkman »opränsade» år 1710 är U 916 Ängeby i Börje sn. — Det gravfält, vid vilket U 1069 ursprungligen har stått rest, beskriver Dijkman i samband med sin redogörelse för Ängbysten (a. a. s. 83). Han besökte platsen »åhr 1710 om Hösten då Pesten gick i Stockholm» och iakttog då, på Jumkilsåns norra sida »icke långt från Åån fem stora jordhögar, warandes Landzwägen giord genom den siette, hwilken har warit tämmelig stor; sedan är der en hop smärre Jordhögar i der näst belägne hagar, samt op mot Åkerby Prästegård, åtskillige stora högar ibland otalige små, jämte åtskillige Grifte-former större och smärre, runda, oflånge, trikantige och rätt quadrate, af 12, 14, 10, 9, 8. etc. alnars längd: gifwandes den Tracten liknelse ifrån sig, som har der fordom warit Lagerstad förr än Kyrkian med thess Kyrkiogård blef funderad, eller har der stådt något Slag.» Gravarnas storlek föranleder Dijkman att draga följande slutsats: »Af desse långa grafwar, som äfwen fins på andra By-ängar ... kan man säkert finna, våra uhrigamla Japhets afföde varit långt, stort och föört folek, at man om *Jattar*, eller *Jottar*, så mycket mindre twifwelsmål må draga.»

Till läsningen: Före 1 i finnas inga spår av sk; i slingan synes, 19 cm. t. h. om 1 i, en skåra, som knappast gör intryck av att vara huggen. 2 o har bistavar endast t. h. om hst. Övre ramlinje saknas vid runföljden 4 f—10 t. I 7 t är högra bst svag. Sk efter 7 t är grunt men säkert. Mellan 7 t och följande sk finnes ingen runa. Något t. h. om mitten av 9 i finnes en fördjupning, som sannolikt är naturlig; runan är således troligen ej stungen. 12 i är ej stungen. Mitt på 17 e finnes en flagring; i dess övre kant spåras en fördjupning, som sannolikt är huggen. 18 n har ensidig bst. I 19 y är pricken grund. 23 n har förlorat huvudstavens övre del genom flagring; även högra bst är skadad. 25 o har dubbelsidiga bistavar. 26 n har ensidig bst. Sk saknas efter 26 n. I 32 a är bst lätt skadad t. h. om hst genom flagring. 36 e är tydligt stungen. I 40 e är den streckliknande pricken grund och något osäker. 42 y är stungen; pricken är grund. I 46 r är bst grund. 48 u är säkert. I 50 u är bst mycket svag och osäker; för att runan har varit u talar det stora avståndet till följande runa, 51 r. Efter 51 r finnas inga spår av sk. — Bureus (F a 6): **iolfast · lit · rita × sten · yftir · son sin · asa + auk erstin + yftir rulir**. — Hadorph och Leitz: **: iolfast · lit · rita · sten uftir son sin · ashn · auk · erstin uftia · rolik**. — Celsius: **iolfast · lit rita · sten uftir · son sin + asa + auk + erstein + ufti brupur + sin**. — Dybeck (i *Sveriges runurkunder*): **iolfast · lit × rita × sten × uftir × son (·) sin × asa × auk × erstin × uftir (×) rulif (×)**. Dybeck anmärker: »Olof Celsius har i stället för RNNP läst icke mindre än BRþNR þlþ, men oriktigt. Inre kännestrecket i ordets P är svagt, och runan har en missrista, sannolikt uppkommen deraf att man först ämnat göra henne till stupruna. Korsets öfverstreck saknas.»

Bureus tolkar inskriften på följande sätt (i F a 10:2): »Jolfast let rita thz är skrifwa eller måla stenen efter sin son Åse eller Åse. Och Erstein efter Rotiwer.» I Peringskiölds *Monumenta* finnes följande översättning: »Jolfast lätt skrifwa på Sten effter sin son Asskan, och Erstein effter Rolf.» Dijkman (i *Historiske Anmærkninger*): »Jolfast lät rita denna Steen efter sin Son Asa, och Arstein efter Irulik.»

Runföljden 1—7 **iolfast** skall med all sannolikhet återge namnet *Igulfast*[r]; om detta namn och om tolkningen av förleden se U 52. — Om namnet *Asi* se U 17. (Dijkman ger följande kommentar till namnet: »Asa, är Mans namn, ty här står at han war *Jolfasters* Son, och sådant namn hade ock Konung Abia Son, Rehabeams Sons, Salomons Sons Soneson . . . Eljest så är bekant, det våra Förfäder hafwa kallat *Oden*, *AS*.)»

I runföljden 36—41 **ersten** möta vi det från hela Norden kända men utanför Norge sparsamt belagda mansnamnet *Ærnsteinn* (*Arnsteinn*). Såvitt känt ger U 1069 det enda belägget från de svenska runinskrifterna. Ett norskt exempel på namnet ger Galtelandsstenen; se *Norges innskrifter med de yngre runer* (1954), s. 26. — Runföljden 47—51 erbjuder svårigheter. Man skulle ju här ha väntat att finna t. ex. **brupur sin**, och så läser också Celsius inskriftens slut. Denna läsning är emellertid, som redan Dybeck har påpekat, oriktig. Bureus läser **rulir**, Hadorph **rolif** och Dybeck **rulif**. Man torde få nöja sig med att konstatera, att inskriftens sista ord är ovisst. På grund av att Liljegren i *Runurkunder* rekonstruerar runföljden som »*Rulif*» har den i den vetenskapliga litteraturen uppfattats som ett säkert exempel på mansnamnet *Rolæifr* (*Hroðlæifr*); se U 1102.

Om den andra runstenen vid Berga, Åkerby sn se U 916 Ängeby, Börje sn.

Föresängen, Åkerby sn.

I *Ransakningarna* 1667—84 uppges, att »Enn steen nederfallen i åhn» finnes vid »Försängen». Uppgiften återkommer i en förteckning i Peringskiölds *Monumenta* 1 över »Runestenar i Upland som felas». I denna förteckning, som är skriven med J. Hadorphs hand, läses: »Föres Engen, en nidfallen i åhn.» Det är denna från *Ransakningarna* stammande uppgift, som föranleder Liljegren att i *Runurkunder* (1833) som nummer 168 upptaga en runsten från »Föresängen, (nedfallen i åen)». Även i *UFT* h. 5 (1876), s. 78 upptages en runsten från »Föresängen». Huruvida uppgiften i *Ransakningarna* verkligen åsyftar en runsten förefaller synnerligen ovisst.